

Omgangsregels in de groep

In omgangsregels staan de afspraken over allerlei onderwerpen die kunnen spelen in je groep. Door met elkaar afspraken te maken en deze vast te leggen wordt het samenwerkingsklimaat in de groep verbeterd. Iedere groep heeft regels over de omgang met elkaar, soms als geschreven document, maar veel vaker als ongeschreven regels. De Scoutingwet geeft op een aantal punten duidelijk richting hoe we binnen en buiten Scouting met elkaar om willen gaan. Maar niet alles staat daarin en veel groepen hebben behoefte aan aanvullende afspraken, bijvoorbeeld over hoe we elkaar aanspreken, wat we als gedrag tolereren, hoe we aankijken tegen alcohol, drugs en vandalisme, etc. Het is belangrijk deze regels samen op te stellen, waardoor ze gaan leven binnen de groep en ze door iedereen onderschreven worden.

Omgangsregels gelden voor iedereen in een groep; leiding, jeugdleden, bestuur, maar ook bezoekers of ouders. Door de omgangsregels regelmatig ter sprake te brengen en na verloop van tijd te herijken, blijft het ook onder de aandacht van de leden. Met omgangsregels worden onderwerpen op een positieve manier bespreekbaar gemaakt. Een voordeel van omgangsregels is dat iedereen weet wat de normen zijn wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag. Ouders, leden en vrijwilligers die merken dat een organisatie aandacht heeft voor veiligheid, zullen eerder met vragen en problemen naar voren komen.

In dit document vind je een voorbeeld van omgangsregels en een aantal werkvormen die je kunt gebruiken om samen omgangsregels op te stellen en bespreekbaar te maken. De omgangsregels in de bijlage zijn bedoeld als voorbeeld. Je kunt deze regels als basis gebruiken en naar eigen inzicht aanvullen of herformuleren. Natuurlijk kun je als groep of team ook een eigen set van omgangsregels opstellen. Betrek vrijwilligers, ouders en leden altijd bij het opstellen van omgangsregels. Laat dit onderwerp jaarlijks terugkomen, bijvoorbeeld als thema avond met de leiding, tijdens een kaderweekend of op de groepsraad. Zo zorg je ervoor dat je met elkaar blijft staan achter de afspraken die je hebt gemaakt. En misschien is het nodig om af en toe wat afspraken aan te passen, bijvoorbeeld omdat er nieuwe leiding bij gekomen is met andere inzichten, of door veranderingen in de maatschappij.

Relatie met de gedragscode

Juni 2012 heeft Scouting Nederland een gedragscode vastgesteld. Hierin staat wat we belangrijke afspraken vinden in de relatie vrijwilliger - jeugd lid. Het is een belangrijk hulpmiddel om bewustwording bij vrijwilligers te bevorderen met betrekking tot de omgang met jeugdleden en het is een preventief hulpmiddel in het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Omdat de gevolgen van dit gedrag voor het slachtoffer en de groep enorm en vaak van blijvende aard zijn, zijn er landelijke afspraken gemaakt, die voor iedereen gelden. Voor het opstellen van omgangsregels is het niet noodzakelijk dat er een landelijk vastgestelde set van regels is. Groepen en andere organisatieonderdelen kunnen zelf besluiten of en welke regels ze op willen stellen. Vanuit het programma Groepsontwikkeling komt naar voren dat het samenwerkingsklimaat binnen groepen een van de belangrijke factoren voor het succes van een groep is. Niet de uiteindelijke regels, maar het gesprek om tot die regels te komen is hierbij belangrijk.

Onderdeel van het project In Veilige handen

Het opstellen van omgangsregels en het maken van landelijke afspraken in een gedragscode zijn belangrijke stappen om je organisatie veilig te maken. Scouting Nederland werkt samen met onder andere Vereniging NOV en NOC*NSF in het project In Veilige handen. Onderdeel van dit project is een stappenplan waarin staat hoe je een organisatie veilig kunt maken, en wat je kunt doen als het mis gaat. De werkvormen in de bijlage worden binnen In Veilige Handen beschikbaar gesteld.

Meer informatie

Project In veilige handen
Gedragscode Scouting Nederland

www.inveiligehandened.nl
www.scouting.nl

Werkvorm 'Intimiteit, waar ligt de grens?'

Voor het gezamenlijk formuleren van omgangsregels met vrijwilligers kun je gebruikmaken van de werkvorm 'Intimiteit, waar ligt de grens?'

Inleiding

Je durft onderhand niemand meer aan te raken; is een arm om iemands schouder dan ook al een ongewenste intimiteit? Wordt het niet allemaal overdreven? Vragen die je de laatste tijd vaker hoort. Ze kunnen op weerstand duiden, soms zijn ze ook uiting van oprechte verwarring. In deze werkvorm gaan vrijwilligers samen grenzen verkennen en op basis daarvan afspraken maken wat wel en niet kan.

Werkvorm

Groepsdiscussie aan de hand van voorbeeldsituaties.

Doelgroep

Vrijwilligers die werken met kinderen en jongeren.

Doel

Vrijwilligers kunnen aangeven onder welke voorwaarden bepaalde situaties rond omgangsvormen, intimiteit, betrokkenheid wel of niet worden toegestaan binnen de groep.

Duur

60 minuten

Benodigheden

- Werkblad 'Wat kan wel/niet; het grijze gebied'
- Werkblad 'Turven per subgroep'
- Flap-over met lege vellen en stiften (1 voor elke 3 deelnemers)

Werkwijze

In deze werkvorm gaan vrijwilligers samen grenzen verkennen en op basis daarvan afspraken maken wat wel en niet kan.

Introductie (5 minuten)

Geef het volgende letterlijk of in eigen woorden weer: Als het gaat om betrokkenheid en afstandelijkheid, intimiteit en lichamelijke doen zich altijd gebieden voor waarvan de grenzen vaag zijn. Je kunt niet zomaar zeggen: mag wel of mag niet. Dit kan per situatie en per kind/jongere verschillen. Het antwoord op de vraag waar de grens ligt is desondanks simpel: de grens is daar waar de ander hem legt. Die grens geeft iemand op één of andere manier aan. Wat iemand onder gewent en ongewent verstaat is dus persoonlijk en die persoonlijke grens dient te worden gerespecteerd. Dit geldt voor vrijwilligers, maar ook voor kinderen en jongeren. Dit vereist wel dat mensen in staat zijn grenzen aan te geven. Sommige kinderen/jongeren hebben niet geleerd of hebben juist afgeleerd om grenzen te stellen. Dit betekent dat je als vrijwilliger actief werkt aan het creëren van een klimaat waarin zij grenzen mogen en kunnen hebben. Om oog te hebben voor mogelijke grenzen, is het belangrijk dat je als vrijwilliger zicht hebt op zowel je persoonlijke als je professionele waarden en normen. Eén professionele grens ligt er altijd: dat je geen seksuele contacten met kinderen/jongeren hebt. Dit is strafbaar volgens het Wetboek van Strafrecht. Deze grens stijgt uit boven de individuele beleving van kinderen, jongeren, medewerkers en vrijwilligers.

Door middel van deze werkvorm gaan we gezamenlijk afspraken maken over omgangsvormen, betrokkenheid en grenzen. Dit betekent niet dat er op alle intimiteit of lichamelijke een taboe moet komen te liggen. Dit zou een verarming betekenen van een positieve omgang en begeleiding. Openheid en het constante gesprek over hoe we iets doen en waarom, blijven het allerbelangrijkste.

Aan de slag (30 minuten)

Deel het werkblad met situatieschetsen uit. Laat iedereen eerst individueel invullen of iets naar hun idee wel kan, niet kan of soms wel/soms niet kan (het zogenaamde grijze gebied). Het is de bedoeling

dat men de lijst zo spontaan mogelijk invult en zijn/haar eerste gevoel volgt. Het gaat niet om een 'goed' of 'fout' antwoord, maar om mogelijke afwegingen die in een situatie aan de orde kunnen zijn.

Laat de groep vervolgens in subgroepen van 3 personen uiteengaan en geef de volgende instructie.

- Spreek af wie de rapporteur is.
- Turf de eerste 5 minuten met behulp van het turfblad snel wat iedereen heeft ingevuld. Het is belangrijk dat je op dit moment in de werkvorm nog geen discussie voert of laat voeren. Bekijk welke twee situaties de meest uiteenlopende scores hebben.
- Probeer over deze twee situaties op grond van argumenten tot een eenduidig standpunt te komen en verwoord dit in een omgangsregel. Schrijf situaties, argumenten en omgangsregel op een flap.
- Bespreek wanneer er tijd over is nog een derde of eventueel vierde situatie.

Plenaire bespreking (25 minuten)

Laat elke subgroep rapporteur de discussie kort samenvatten en de argumenten en daaruit voortvloeiende omgangsregel presenteren. Wanneer alle subgroepen hun presentatie hebben gegeven, wordt bekeken over welke zaken het belangrijk is afspraken te maken.

- Welke situatie(s) riepen het meest discussie op?
- Bij welke thema's zijn duidelijke afspraken nodig?
- Zijn er ook thema's waarvoor geen afspraken nodig zijn?
- Wat doe je wanneer iemand een minderheidsstandpunt heeft?
- Is het in de praktijk makkelijk of moeilijk om dit soort situaties bespreekbaar te maken? Wat belemmert je? Wat zou het kunnen bevorderen?

Aandachtspunten

- Als vervolg op deze bijeenkomst kan eventueel een werkgroepje aan de slag om voor die zaken die de meeste discussie oproepen, omgangsregels uit te werken.
- Het niet maken van afspraken, is ook een afspraak! Namelijk dat ieder individueel op grond van eigen inzicht en normen en waarden handelt. Hierdoor kan willekeur in handelen ontstaan en kunnen grenzen makkelijker worden overschreden.
- Een niet 'sluitende' afspraak blijkt vaak beter te zijn dan geen afspraak, omdat men in gesprek is/blijft over het onderwerp.
- Werkblad en turfblad kunnen worden aangevuld met voorbeelden die aansluiten bij de eigen situatie, denk daarbij aan bijvoorbeeld samen op kamp gaan, tekencontrole, lichamelijke hulp bij het dagelijks leven, etc.

Werkblad 'Wat kan wel/niet; het grijze gebied'

De situatie	Wel	Grijs	Niet
1. Een arm om een kind/jongere heenslaan.			
2. Een kind/jongere heeft een nieuwe vriend(in) en stelt jou vragen over seks.			
3. Vrijwilligers dragen sexy kleding.			
4. Een kind (6 jaar) wil bij jou op schoot zitten.			
4. Een jongere (14 jaar) wil bij jou op schoot zitten.			
5. Schuifelen met een jongere op een feestavond.			
6. Een kind/jongere bij je thuis uitnodigen.			
7. Een vriendschapsrelatie met een kind/jongere aangaan.			
8. Bij een jongere op schoot gaan zitten.			
9. Een kind/jongere hangt na de opkomst regelmatig om een van de leiding heen en geeft hem/haar cadeautjes.			
10 Een kind/jongere zegt 'lekker ding' tegen je.			
11. Een kind/jongere uitmaken voor 'stommerik'.			
12. Een kind/jongere tegen betaling een klusje bij je laten doen.			
13. Een kind/jongere grijpt je bij je billen of borsten.			
14. Een lieveling hebben/een zwak hebben voor een kind/jongere.			
15. Sjansen met een kind/jongere.			
16. Privézaken met een kind/jongere bespreken.			
17. Een kind/jongere scheldt jou uit voor bijvoorbeeld 'klootzak' of 'trut'.			
18. Voor de grap meegaan in verliefdheidsgevoelens die een kind/jongere voor jou heeft.			
19. Jongeren dragen sexy kleding.			
20. Een kind/jongere roept erotische gevoelens bij je op.			

Turfblad

Turf wat iedereen heeft ingevuld. Zorg ervoor dat er tijdens het turven nog geen discussie wordt gevoerd! Welke twee situaties hebben de meest uiteenlopende scores? Kom op grond van argumenten tot een eenduidig standpunt en verwoord dit in een omgangsregel. Schrijf op een flap.

De situatie	Wel	Grijs	Niet
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			

Werkvormen rond omgangsregels voor minderjarigen

Hoe maak je omgangsregels bekend onder kinderen en jongeren? Geschikt hiervoor zijn het stellingenspel 'Omgangsregels in de groep' en het kringgesprek 'Zo zijn onze manieren'.

Stellingenspel 'Omgangsregels in de groep'

Werkvorm

Groepsgesprek

Doelgroep

Kinderen/jongeren

Doel

Samen omgangsregels formuleren

Duur

90 minuten

Benodigheden

- Bord met krijt of flap-over met stift
- Stellingen op papier

Werkwijze

Start (5 minuten)

De vrijwilliger vertelt de kinderen/jongeren dat het belangrijk is dat ze zich prettig voelen in de groep. Daarom worden er een paar situaties besproken, om zo met elkaar te bepalen wat nog leuk is en wanneer het niet meer plezierig is.

Stellingen bespreken (30 minuten)

De leiding plaatst de kinderen/jongeren in groepjes. Ieder groepje krijgt een exemplaar van een stelling. De kinderen/jongeren wisselen binnen de groepen hun standpunten uit over de stelling en over situaties waarin zij de stelling aanvaardbaar of onaanvaardbaar vinden. Dan ontwerpt iedere groep voorwaarden of een regel om dergelijke onaanvaardbare situaties te voorkomen en aan te pakken. Bij bijvoorbeeld de stelling 'Mag je dan helemaal niks zeggen over hoe iemand eruitziet?' de volgende regel: 'Wij zeggen alleen positieve dingen over iemands kleding.' Of bij de stelling 'Een beetje stoeien hoort erbij' deze regels: 'We stoeien alleen als de ander dat ook wil. En we raken elkaar bij het stoeien niet bewust aan bij billen, borsten en kruis.' Ieder groepje presenteert zijn standpunt over de stelling en de situatie waarin zij die aanvaardbaar en onaanvaardbaar vinden en zijn voorstel voor een regel op dit gebied.

Omgangsregels vaststellen (45 minuten)

De leider schrijft alle omgangsregels op. Door middel van stemmen worden afspraken gemaakt rondom de definitieve omgangsregels. Als er discussie ontstaat over één of meer regels die door de subgroepjes zijn ingebracht, kunnen de volgende vragen behulpzaam zijn:

- Hoe zou jij in deze situatie reageren?
- Wordt je reactie bepaald door of je degene die je lastigvalt kent?
- Wat zou de consequentie kunnen zijn als je er iets van zegt?
- Wat is de consequentie als je er niets van zegt?
- Wat verwacht je van de anderen (docent, klasgenoot, vriend) als dit met jou zou gebeuren?

Afsluiting (10 minuten)

Ter afsluiting wordt gekeken hoe de omgangsregels voor ieder zichtbaar gemaakt kunnen worden.

Voorbeeldstellingen

- Een beetje dollen met elkaars spullen (afpakken, overgooien, verstoppen, ongevraagd lenen) moet kunnen.
- Als een meisje nee zegt, bedoelt ze ja.
- Roddelen doen we toch allemaal?
- Bijnamen kunnen echt heel grappig zijn. En, hij is toch een Turk?!
- Een beetje stoeien hoort erbij.
- Sommige mensen horen er gewoon niet bij.
- Mag je dan helemaal niks zeggen over hoe iemand eruit ziet?
- Als iemand niet ophoudt met plagen, mag je hem best een dreun geven.
- Het is toch leuk als iemand zegt dat je lekkere billen hebt.
- Maar als je nou heel verliefd bent, dan kan je daar toch niks aan doen?

Kringgesprek 'Zo zijn onze manieren'

Werkvorm

Begeleid kringgesprek aan de hand van situatieschetsen

Doelgroep

Kinderen/jongeren

Doel

Kinderen zelf omgangsregels laten formuleren

Duur

90 minuten

Benodigheden

- Situatieschetsen, elk apart op een stevig A4 geschreven/geprint
- Bord met krijt of flap-over met stift
- Groot vel (A1-formaat) en bijbehorende wissellijst

Werkwijze

Start (5 minuten)

De leiding vertelt de kinderen dat het belangrijk is dat ze zich prettig voelen in de organisatie. In de club, op de gang, buiten. Daarom worden er een paar situaties besproken, om zo met elkaar te bepalen wat nog leuk is en wanneer het niet meer plezierig is.

Situatie introduceren (2 minuten)

De leiding neemt een situatie en leest deze hardop voor, bijvoorbeeld de situatie waarin roddelen centraal staat. De leiding hangt de situatiebeschrijving op of legt deze neer, zodat de situatie duidelijk leesbaar is, en vraagt de deelnemers om ieder voor zich na te denken wat zij hiervan vinden. De leiding let daarbij op de nuancering: 'Roddelen is niet aardig, maar wat als iemand nu echt heel vervelend doet?'

Denken in tweetallen (10 minuten)

De leiding vraagt de kinderen vervolgens om in tweetallen na te denken over afspraken die ze met elkaar kunnen maken om het samen prettig te houden. Een voorbeeld: 'Roddelen NEE: wij zeggen aardige dingen over elkaar'.

Noteren bedachte regels (5 minuten)

De leiding schrijft alle bedachte regels op de flap-over of het bord.

Stemmen (5 minuten)

De kinderen kiezen de regel waar ze zich allemaal aan kunnen en willen houden.

Nieuwe situatieschets (circa 25 minuten per situatieschets)

Vervolgens wordt een nieuwe situatieschets voorgelegd, waarbij hetzelfde proces tot en met het stemmen wordt doorlopen. Bespreek zo verschillende situaties, net zolang tot de tijd bijna op is of het genoeg is.

Afsluiting (10 minuten)

De gekozen regels worden door de kinderen op een groot vel geschreven. Zij schrijven hun namen er omheen. De regels worden op een goed zichtbare plek opgehangen

Mogelijke situatieschetsen

- Een paar meisjes maken grapjes over de naam van een van de jongens.
- In de kleedkamer bij gym noemt een jongen een meisje 'dikke' en 'varken'.
- Twee jongens maken vaker opmerkingen over 'die lekkere billen' van een meisje.
- Een leiding komt heel erg dichtbij staan om te praten.
- Een meisje moet een bril gaan dragen. Sommige kinderen noemen haar nu 'brillenkoker'.
- Een jongen wil ook eens met de basketbal spelen. Maar hij krijgt de bal niet. Dan bijt hij de jongen die de bal heeft keihard in zijn arm.
- De twee oudste meisjes van de groep doen alles samen. Zij roddelen met elkaar over wat de andere meisjes doen of hoe ze er uitzien.
- De leiding loopt vaak onverwachts de tent of slaapzaak binnen.

Tip: Wanneer je de voorbeeld omgangsregels uit de bijlage graag als uitgangspunt neemt voor je organisatie, kies dan stellingen of situatieschetsen die daar nauw bij aansluiten.

Bordspel "De verleiding" voor Explorers en Jongerentak

Speciaal voor explorerafdelingen, stammen en leidingteams is door Scouting Gelderland en Jong Nederland een bordspel ontwikkeld. Met het spel wordt je uitgedaagd om het gesprek met elkaar aan te gaan over onderwerpen die soms nogal moeilijk bespreekbaar zijn, zoals pesten, drank, drugs, vandalisme, roken, gemengd slapen, relaties, sfeer en vertrouwen.

Door vragen kunnen de deelnemers de mening van elkaar toetsen. Naar aanleiding van opdrachten ontstaat er discussie rond een bepaald onderwerp. Het uiteindelijke doel van het spel is dat de deelnemers op een leuke/humoristische wijze elkaar beter leren kennen en afspraken maken over onderwerpen waarover soms moeilijk gepraat kan worden.

Je kunt De verleiding kopen bij de ScoutShop, artikelnummer 87503: www.scoutshop.nl/87503.html

Voorbeeld omgangsregels

voorbeeld 1:

Iedereen die de vereniging bezoekt onderschrijft de doelstellingen en het huishoudelijk reglement van de vereniging en houdt zich aan de omgangsregels die hieronder zijn opgeschreven. Wie dat doet, is van harte welkom. Wij vinden afspraken over de manier van omgaan met elkaar belangrijk, omdat iedereen zich prettig en veilig moet kunnen voelen. Dit kan alleen als je elkaar in je waarde laat en elkaar met respect behandelt. Dit betekent dat wij in onze vereniging alle vormen van ongelijkwaardige behandeling zoals, pesten, machtsmisbruik, discriminerende, racistische, seksistische of (seksueel) intimiderende gedragingen of opmerkingen, of het hiertoe aanzetten, ontoelaatbaar vinden. Wij vragen van alle medewerkers, kinderen, hun ouders of andere bezoekers, dat zij meewerken aan het naleven van de omgangsregels. Niet alle zaken die anderen kunnen kwetsen, kunnen we in regels verwoorden. Dan zouden het er veel te veel worden. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat als iets niet genoemd wordt, dit wel toelaatbaar is.

1. Ik accepteer en respecteer de ander zoals hij is en discrimineer niet. Iedereen telt mee binnen de vereniging.
2. Ik houd rekening met de grenzen die de ander aangeeft
3. Ik val de ander niet lastig.
4. Ik berokken de ander geen schade.
5. Ik maak op geen enkele wijze misbruik van mijn machtspositie.
6. Ik scheld niet en maak geen gemene grappen of opmerkingen over anderen
7. Ik negeer de ander niet
8. Ik doe niet mee aan pesten, uitlachen of roddelen.
9. Ik vecht niet, ik gebruik geen geweld, ik bedreig de ander niet, ik neem geen wapens mee.
10. Ik kom niet ongewenst te dichtbij en raak de ander niet tegen zijn of haar wil aan.
11. Ik geef de ander geen ongewenste seksueel getinte aandacht.
12. Ik stel geen ongepaste vragen en maak geen ongewenste opmerkingen over iemands persoonlijk leven of uiterlijk.
13. Als iemand mij hindert of lastig valt dan vraag ik hem/haar hiermee te stoppen. Als dat niet helpt, vraag ik een ander om hulp.
14. Ik help anderen om zich ook aan deze afspraken te houden en spreek degene die zich daar niet aan houdt erop aan en meldt dit zo nodig bij het bestuur.

voorbeeld 2:

Scoutingregels

- 1. We zijn trots op onszelf, op ons team en op Scouting**
Ga met respect om met iedereen én met de faciliteiten op en rond het gebouw. Dit geldt voor iedereen op de club, ook voor bezoekers. Gebruik de Scouting Regels actief: in het clubhuis, binnen je team, tijdens de training en als leider. Zo kunnen we onze identiteit versterken en onze gastvrijheid, sportiviteit, gezelligheid en prestatie in stand houden.
- 2. We zijn betrokken lid van Scouting**
Scouting kan niet zonder de inzet van vrijwilligers. Ieder zet zich op zijn eigen manier in voor onze vereniging. Zo houden we deze met elkaar draaiende.
- 3. We zijn teamspelers**
Gedraag je als een teamspeler en toon respect voor de inzet van je teamgenoten. Let op je taalgebruik en scheld nooit iemand uit.
- 4. We spelen het spel sportief**
Scouting op een sportieve manier. Dit betekent sportief gedrag tegenover je medespelers, je tegenstander, je coach, de (ouder)manager én tegenover de kaderleden.
- 5. We hebben respect voor het bestuur en kaderleden**
Laat het/de bestuur/kaderleden in zijn of haar waarde, ook als je het niet eens bent met de beslissing. Net als bij scouting leden is er bij kaderleden ook verschil in ervaring en aanleg. Respecteer dit.
- 6. We zijn als leidingteam een voorbeeld voor de rest**
Coaches, leiding en (ouder)kaderleden hebben een belangrijke voorbeeldfunctie in het uitdragen van de Scouting Rules naar onze leden. Stel je bij een bijeenkomst als gastheer/gastvrouw op voor de leden en bezoek.
- 7. We zetten ons in tijdens de bijeenkomst.**
Zet je tijdens de opkomsten in en doe op een sportieve en positieve manier mee.
- 8. We doen Scouting op een veilige manier**
Houd je aan de afspraken voor ieders veiligheid.
- 9. We zijn voorbeeldige ouders/verzorgers**
Stimuleer op een positieve manier aan en bekijk de activiteiten van je kinderen vanaf een afstand. Laat het geven van adviezen tijdens bijeenkomsten achterwege.
- 10. We zijn zuinig op elkaar en op gebouw en terrein**
Het complex is van ons allemaal. Ga er zuinig mee om en houd met elkaar het gebouw en terrein schoon. Houd rekening met elkaar, rijd stapvoets en parkeer auto's en fietsen alleen op de daarvoor bestemde plaatsen.